Materiallar to’plami · Conference Proceedings
QATAG‘ON QURBONLARI: TARIXIY XOTIRA, MILLIY O‘ZLIK VA MA’NAVIY MEROS
10 September – 10 October 2026
UDK 1

# ZAMONAVIY AXBOROT-KONFRONTATSIYA SHAROITIDA YOSHLAR MAFKURAVIY IMMUNITETINI SHAKLLANTIRISH

Muzaffar Tursunpo’latovich Tojiboyev*
*Fardu mustaqil tadqiqotchisi*
✉ u.maksumova81_fdu@mail.ru,

**ANNOTATSIYA**

Mazkur tezisda zamonaviy axborot-konfrontatsiya sharoitida yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy asoslari, axborot xurujlari va manipulyativ mazmundagi xabarlarning yoshlar dunyoqarashiga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, tanqidiy fikrlash, media va axborot savodxonligi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat hamda mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishning ahamiyati asoslanadi.

**Kalit so‘zlar**

axborot-konfrontatsiya, mafkuraviy immunitet, yoshlar, axborot xuruji, axborot savodxonligi, tanqidiy fikrlash, ma’naviy qadriyatlar, axborot xavfsizligi.

DOI: 10.5281/zenodo.23281834

## KIRISH

Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning jadal rivojlanishi axborot almashinuvini tezlashtirib, yoshlarning bilim olishi, muloqot qilishi va ijtimoiy jarayonlarda ishtirok etishi uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, axborot makonida noto‘g‘ri ma’lumotlar, ataylab tarqatiladigan yolg‘on xabarlar, hissiy manipulyatsiya va turli qarashlarni keskin qarama-qarshi qo‘yish holatlari ham uchramoqda. Bunday sharoitda yoshlarning axborotni mustaqil tahlil qilish, ishonchli manbani shubhali manbadan farqlash va o‘z qarashlarini dalillar asosida shakllantirish qobiliyati alohida ahamiyat kasb etadi.

Axborot-konfrontatsiya deganda axborot vositalari, raqamli platformalar va kommunikativ usullar orqali insonlarning fikri, munosabati hamda xulq-atvoriga ta’sir ko‘rsatish uchun olib boriladigan qarama-qarshi axborot faoliyati tushuniladi. Bunday jarayonlarda ma’lumotning mazmunigina emas, balki uni tarqatish tezligi, hissiy ta’sir kuchi, takrorlanishi va auditoriyaning psixologik xususiyatlari ham muhim rol o‘ynaydi. UNESCO materiallarida ham noto‘g‘ri axborot va axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashishda media hamda axborot savodxonligi muhim ko‘nikmalar majmui sifatida izohlanadi [1].

Mafkuraviy immunitetni shaxsning har qanday yangicha fikrni rad etishi yoki faqat bitta qarashni mutlaq to‘g‘ri deb qabul qilishi bilan tenglashtirish mumkin emas. Aksincha, u insonning turli g‘oyalar va axborot oqimlarini ongli ravishda baholashi, o‘z e’tiqodini asoslay olishi, zararli manipulyatsiyalarni anglab yetishi va ijtimoiy masalalarda mas’uliyatli pozitsiyani egallash qobiliyatidir. Demak, mafkuraviy immunitetning mustahkamligi tayyor xulosalarni yod olish bilangina emas, balki mustaqil tafakkur, bilim, axloqiy mezonlar va dalillarga tayanish orqali ta’minlanadi.

Yoshlar mafkuraviy immunitetiga tahdid soluvchi omillardan biri — axborotni tekshirmasdan qabul qilish va uni boshqalarga tarqatish odatidir. Ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan xabarlarning ko‘p marta ulashilgani ularning ishonchliligini anglatmaydi. Shuningdek, ayrim xabarlar qo‘rquv, g‘azab yoki nafratni qo‘zg‘atish orqali auditoriyani tezkor munosabat bildirishga undaydi. Natijada inson voqeaning sabablarini

chuqur o‘rganmasdan, bir tomonlama xulosaga kelishi mumkin. Shu sababli yoshlar orasida manbani tekshirish, xabar e’lon qilingan sanani aniqlash, dalillarni solishtirish va axborotning asl kontekstini o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantirish zarur [2].

Mafkuraviy immunitetni shakllantirishda oilaning, ta’lim muassasalarining, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlarining hamkorligi muhimdir. Oilada ochiq muloqot va o‘zaro ishonch muhiti yaratilishi, ta’lim jarayonida esa yoshlarning savol berishi, dalillarni taqqoslashi va turli nuqtayi nazarlarni xolis tahlil qilishi rag‘batlantirilishi lozim. Yoshlarning fikrini faqat tayyor hukmlar bilan cheklash emas, balki ularga voqea-hodisalarni mustaqil anglash imkonini berish barqaror dunyoqarashni shakllantiradi. Mazkur yo‘nalishda media va axborot savodxonligi alohida o‘rin tutadi. U axborotni izlash, manbaning ishonchliligini baholash, fakt va fikrni farqlash, tasvir yoki videoning haqiqiyligini tekshirish hamda raqamli muhitda mas’uliyatli faoliyat yuritishni qamrab oladi. UNESCOning media va axborot savodxonligiga oid qo‘llanmasida ham axborotni tanqidiy baholash, tekshirish va undan mas’uliyat bilan foydalanish zamonaviy axborot muhitida zarur kompetensiyalar sifatida ko‘rsatilgan [1; 2]. Bu ko‘nikmalar yoshlarni axborot ta’siridan butunlay himoyalab qo‘ymaydi, biroq manipulyatsiyani aniqlash va shoshma-shosharlik bilan qaror qabul qilish ehtimolini kamaytiradi.

Mafkuraviy immunitetning yana bir muhim tarkibiy qismi — milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unligidir. Ona tiliga, tarixiy merosga, madaniy an’analarga hurmat, inson qadr-qimmatini e’zozlash, bag‘rikenglik, qonunlarga rioya qilish va ijtimoiy mas’uliyat yoshlarning ma’naviy pozitsiyasini mustahkamlaydi. Biroq qadriyatlarga sodiqlik boshqa fikrga ega insonlarni kamsitish yoki asossiz ayblashga olib kelmasligi kerak. Mustahkam mafkuraviy immunitet o‘z qarashlarini anglash bilan bir qatorda, boshqalarning huquq va erkinliklarini hurmat qilishni ham taqozo etadi.

Amaliy jihatdan yoshlar mafkuraviy immunitetini rivojlantirish uchun ta’lim muassasalarida axborotni tekshirishga doir mashg‘ulotlar, soxta xabarlarni tahlil qilish, bahs-munozaralar, dalillarga asoslangan munozara klublari va raqamli xavfsizlik bo‘yicha amaliy topshiriqlarni yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq. Bunda yoshlarni faqat zararli axborotdan ogohlantirish bilan cheklanmasdan, ishonchli ma’lumotni topish, o‘z fikrini asoslash va ijtimoiy tarmoqlarda mas’uliyatli ishtirok etishga o‘rgatish lozim. Shuningdek, yoshlar bilan ishlovchi mutaxassislarning media savodxonligini oshirish ham mazkur faoliyat samaradorligiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy axborot-konfrontatsiya sharoitida yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirish uzluksiz ta’lim, ma’naviy tarbiya, tanqidiy fikrlash va media savodxonligini birlashtiruvchi kompleks jarayondir. Uning samaradorligi yoshlarning axborotga shubha bilan qarashidagina emas, balki shubhani dalillar yordamida tekshirish, asosli xulosa chiqarish va o‘z xatti-harakati uchun mas’uliyatni his etishida namoyon bo‘ladi. Shu bois yoshlarni axborot oqimidan ajratish emas, balki ularni axborot muhitida ongli, mustaqil va mas’uliyatli faoliyat yuritishga tayyorlash ustuvor vazifa bo‘lishi kerak.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Muratova N., Grizzle A., Mirzakhmedova D. *Media and Information Literacy in Journalism: A Handbook for Journalists and Journalism Educators*. — UNESCO,2019. — 127 b. — URL: https://www.unesco.org/en/articles/media-and-information-literacy-journalism (murojaat sanasi: 09.10.2026).
2. Ireton C., Posetti J. (eds.). *Journalism, “Fake News” & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training*. — Paris: UNESCO, 2018. — URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552 (murojaat sanasi: 09.10.2026).
3. UNESCO. *Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely!* — Paris: UNESCO, 2021. — URL: https://www.unesco.org/en/articles/media-and-information-literate-citizens (murojaat sanasi: 09.10.2026).